

Beslut

Övertorneå kommun
kommun@overtornea.se
lena.hannu@overtornea.se

2019-02-15
1 (16)
Dnr 400-2017:10221

Rector för Svarträvens skola 4-9
maria.carlsson@utb.overtornea.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av grundskolans arbete för
att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och
beprövad erfarenhet vid Svarträvens skola 4-9 i
Övertorneå kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av grundskolans arbete för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Syftet är att granska kvaliteten i rektorns och huvudmannens arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning skapar rektorn förutsättningar och arbetar för att utbildningen i skolenheten, utifrån identifierade behov, ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?
2. I vilken utsträckning skapar huvudmannen förutsättningar och arbetar för att utbildningen i grundskolan, utifrån identifierade behov, ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?

Granskningen utgår från följande definitioner av begreppen vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet:

Vetenskaplig grund – att skolorna såväl ska använda kunskap som härrör från vetenskapliga studier som att praktisera ett systematiskt utforskande för att kritiskt kunna granska, pröva och sätta resultat i ett sammanhang.

Beprövad erfarenhet – erfarenhet som är prövad, dokumenterad och genererad under längre tidsperiod och av många.

Granskningen genomförs i 30 skolenheter och deras respektive huvudman. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Svarträvens skola 4-9 och Övertorneå kommun, som är huvudman för skolan, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Svarträvens skola 4-9 och Övertorneå kommun den 7 och 8 november 2018. Besöket och intervjuerna genomfördes av Solmaz Malek Lundin och Caroline Engskär. Intervjuer med lärare, rektor och tjänstemän hos huvudmannen har genomförts.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten från de granskade skolorna och huvudmännen i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

Bakgrundsfakta

I Övertorneå kommun är det barn- och utbildningsnämnden och barn- och utbildningsförvaltningen som har ansvar för kommunens verksamhet i grundskolan. Verksamheten är organiserad i tre skolenheter. I kommunen finns också en fristående grundskola, som har verksamhet i förskoleklass och årskurserna 1–9. Vid tiden för granskningen finns det 322 elever inskrivna i grundskolan i kommunen.

Svarträvens skola 4-9 är en kommunal skolenhet för elever i grundskolans årskurser 4–9, och har 170 elever vid tiden för granskningen.

Samtliga huvudmän och rektorer vid de skolor som besökts i samband med kvalitetsgranskningen har ombetts att lämna en verksamhetsredogörelse till Skolinspektionen. I den beskrivs det mest omfattande utvecklingsarbetet som pågår.

Utvecklingsarbete Övertorneå kommun och Svarträvens skola 4-9

Övertorneå kommun har ett kommunövergripande utvecklingsarbete inom hälsa där samtliga skolor deltar. Projektet syftar till högre måluppfyllelse och den övergripande tanken är att hälsa och lärande går hand i hand. Kommunen ser att barn- och elevhälsans arbete är en viktig framgångsfaktor i att nå högre måluppfyllelse och vill därför förstärka den förebyggande och den främjande delen av arbetet. Två delar har genomförts och kommunen har nu ansökt om medel inför steg 3. På Svarträvens skola 4-9 har delprojekt 1 och 2, som redan har genomförts, involverat stora delar av skolans verksamhet. Syftet har bland annat varit att få en helhetssyn kring hälsa och utveckla barn- och elevhälsans arbete. Projektets första del innehöll föreläsningar som alla lärare deltog på. Den andra delen av projektet har handlat om förändring av undervisningen, och inte alla lärare har varit delaktiga i denna del. Det har varit frivilligt för lärare att delta.

Skolinspektionens bedömning

Svarträvens skola 4-9

Rektorns arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet vid Svarträvens skola 4-9 fungerar till vissa delar väl.

Rektorn arbetar i samverkan med lärare och biträdande rektorn för att kartlägga utbildningens behov och prioritera utvecklingsinsatser. Arbetet behöver dock systematiseras och till viss del utvecklas. Det är viktigt att insatser och åtgärder som vidtas i utvecklingsarbetet är kopplade till de utvecklingsområden som tas fram genom analyser på lärar- och rektorsnivå. Framför allt behöver kopplingarna mellan de olika leden i utvecklingsarbetet bli tydliga för alla lärare, och alla lärare behöver bli delaktiga i arbetet (se vidare under första utvecklingsområdet).

Förstelärarnas uppdrag styrs och följs upp av huvudmannen, men strukturer saknas för att förstelärarnas kunskaper ska tas tillvara och spridas på Svarträvens skola 4-9 (se vidare under andra utvecklingsområdet). På Svarträvens skola 4-9 finns tre förstelärare som har inriktningarna svenska som andraspråk, svenska och matematik i sina respektive uppdrag. Enligt rektorn är strukturen för hur förstelärarna ska användas bristfällig, då den kunskap som finns inom organisationen genom förstelärarna inte används på bästa sätt. Som exempel säger rektorn att de vid fortbildningar oftast plockar in extern kompetens, istället för att använda sig av sin interna kompetens.

Skolinspektionen bedömer vidare att det saknas tydlig styrning och planering för hur de utvecklingsinsatser som genomförs ska anpassas och integreras i verksamheten, så att de kommer till praktisk användning för alla lärare som arbetar på skolan (se vidare under tredje utvecklingsområdet). Lärarna är alla införstådda i det för kommunen gemensamt pågående utvecklingsprojektet om hälsa men är delaktiga i arbetet med detta i mycket varierande utsträckning, och lärare som är delaktiga upplever att de saknar kollegial samverkan kring insatserna.

Rektorn skapar vissa förutsättningar för lärarna att söka och inhämta ny kunskap i relation till det pågående utvecklingsarbetet utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt. Lärarna får ibland tips från rektorn när det gäller material kopplat till skolans utvecklingsarbete, men främst har de använt underlag som kommit från utvecklingsledaren i barn- och utbildningsförvaltningen. (Kommunen har tidigare haft en utvecklingsledare anställd på huvudmannanivå. Vid tiden för Skolinspektionens besök saknas det någon som arbetar uttalat med skolutvecklingsfrågor. Huvudmannen kommer dock att tillsätta en sådan tjänst igen under våren, då med titeln lärutvecklare.) Utöver det särskilt framtagna materialet från utvecklingsledaren söker lärarna också själva ny kunskap genom exempelvis kontakter på sociala medier, rikskonferenser och fackpress. Att kunskap söks och inhämtas utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt anser lärarna vara deras eget ansvar. De uppfattar också att rektorn förutsätter att de följer med i ny forskning, utan att det är ett särskilt uttalat ansvar. Rektorn nämner att detta område berörs på medarbetarsamtalet i anslutning till lärarens behov av kompetensutveckling, och förstelärare säger att rektorn och huvudmannen varit förtrogna med att allt arbete inom hälsoprojektet varit vetenskapligt förankrat. Lärare och rektorn uttrycker vidare att materialet som kommer från huvudmannanivån kopplat till hälsoprojektet granskats av den tidigare anställda utvecklingsledaren. De har också kontakt med olika forskare och lärosäten kopplat till hälsoprojektet även om skolan och kommunen inte har något etablerat samarbete med forskare.

Övertorneå kommun

Huvudmannens arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet fungerar till vissa delar väl.

Huvudmannen arbetar systematiskt, i samverkan med rektorerna, för att stödja arbetet med att kartlägga behov av utveckling i kommunens grundskolor. Det sker bland annat genom att huvudmannen och rektorerna, inom ledningsgruppen, regelbundet följer upp och genomför övergripande analyser av rektorernas verksamheter. Utöver detta löpande arbete sammanställs och analyseras skolornas måluppfyllelse årligen, och de utvecklingsområden som arbetats med under året utvärderas. Rektorerna, förvaltning och nämnd är samtliga delaktiga i detta arbete. Utifrån dessa utvärderingar fattar sedan nämnden beslut om tre prioriterade utvecklingsområden. Kopplat till de prioriterade områdena finns också en treårig kompetensutvecklingsplan. I huvudmannens systematiska kvalitetsarbete förs statistik över flickors respektive pojkars måluppfyllelse, och ett av de tre prioriterade områdena är skillnaden mellan flickors och pojkars resultat. Enligt rektorn har skillnaden mellan flickors och pojkars resultat varit väldigt stor, men minskat något över tid. De har vidtagit åtgärder kring detta över flera år, där ett exempel som rektorn ger är språkutvecklande arbetssätt, och lärare har gjort utvärderingar av dessa åtgärder. Huruvida de valda insatserna vilar på vetenskaplig grund eller beprövad erfarenhet vet dock inte rektorn, utan förklarar att valet har gjorts för att det har känts som en relevant insats. Huvudmannen har emellertid i relation till detta prioriterade område gjort en analys kring kommunens socioekonomiska förutsättningar i förhållande till andra kommuner, för att sedan utifrån dessa uppgifter prioritera i sitt arbete.

Huvudmannen ser delvis till att det finns strukturer på huvudmannanivå för att stödja arbetet med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. I förvaltningens organisation ska det tillsättas en funktion, lärutvecklare, under våren som ska ha ett uttalat ansvar för skolutveckling i likhet med den tidigare anställda utvecklingsledaren. Denna funktion kommer att ansvara för att utveckling av utbildningen i

kommunens grundskola sker utifrån en vetenskaplig grund. Tjänsten kommer också att vara en stödfunktion gentemot rektorerna i detta arbete. Utvecklingsledaren har tidigare följt upp förstelärarnas uppdrag genom förstelärarträffar, och ansvarat för att samordna förstelärarnas arbete.

Det är huvudmannen som rekryterar förstelärarna i kommunen, men det sker i dialog med rektorerna. Valet av inom vilka områden de behöver förstelärare har bland annat grundat sig i det systematiska kvalitetsarbetet och dialoger i ledningsgruppen. Förstelärarna får ett förordnande på två år och en arbetsbeskrivning. Inom ramen för det kommunövergripande utvecklingsarbetet, hälsoprojektet, har förstelärare suttit med i projektgruppen. Det är utvecklingsledaren som har arbetat med utformningen av projektet där den andra delen varit styrd till att handla om undervisningen. Det skulle handla om naturorienterande ämnen, praktisk-estetiska ämnen och matematik, varför huvudmannen anställde förstelärare inom de ämnena.

Huvudmannen är i sin kommunikation med grundskolorna tydlig med den vetenskapliga förankringen i det systematiska kvalitetsarbetet, exempelvis vad gäller analys av utvecklingsområden. Huvudmannen har också kontakt med olika forskare och lärosäten kopplat till de prioriterade utvecklingsområdena för kommunens grundskolor. Däremot är samverkan med andra huvudmän ett område som bör utvecklas vidare. Det finns också behov av att utveckla samverkan inom kommunen, mellan de olika skolenheterna (se vidare under sista utvecklingsområdet).

Även om det framkommer att rektorn och huvudmannen i vissa avseenden skapar förutsättningar för, och arbetar för, att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, visar granskningen alltså att det finns flera delar i verksamheten som behöver utvecklas.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- Rektorn behöver i samarbete med lärarna systematisera arbetet med att kartlägga utbildningens behov vid Svarträvens skola 4-9 och utifrån detta arbete prioritera utvecklingsinsatser.

Skolinspektionen bedömer att rektorns arbete med att kartlägga utbildningens behov och utifrån det prioritera utvecklingsinsatser behöver systematiseras. I dagsläget arbetar rektorn, biträdande rektorn och lärarna med kartläggning av utbildningens behov vid Svarträvens skola 4-9 men det saknas en systematik och tydlig riktning i det arbetet. Ett resultat av detta är att kopplingen mellan de utvecklingsinsatser som prioriteras och skolans behov inte alltid är tydliga. Ett annat är att inte alla lärare är införstådda i de prioriteringar som görs eller delaktiga i utvecklingsarbetet.

På Svarträvens skola 4-9 finns, utöver det kommunövergripande hälsoprojektet, också andra prioriterade utvecklingsområden, som språkbruk och värdegrundsbete, som grundar sig i skolans kvalitetsarbete och behovsanalys. Dessa arbetsområden är emellertid begränsade till att ske inom arbetslaget där man sett behovet, och lärarna uttrycker att de saknar ett skolövergripande uppföljningsarbete. Lärarnas analyser når förvisso skollärdningen genom bland annat konferenser och arbetslagsmöten, men lärarna påpekar också i sammanhanget att de inte hinner med att ha pedagogiska diskussioner. Enligt lärarna hade de exempelvis behövt arbeta med att skapa en samsyn kring planering och

bedömning, men uppfattar att skolan arbetar med hälsoprojektet istället för att man fått statsbidrag till det. Granskningen visar att kopplingen mellan den prioriterade utvecklingsinsatsen kring hälsa och kartläggningen av skolans behov utifrån målpuppfyllelsen inte är tydlig, särskilt för lärarna. Lärarna ser andra utvecklingsområden de skulle vilja prioritera utifrån verksamhetens behov, och det finns lärare som säger att hälsoprojektet inte har varit relevant för deras arbete. Lärarna säger också att det saknas en struktur i arbetet med att utvärdera utvecklingsprojekt som de arbetar med, trots att vissa projekt utvärderats på ett tillfredsställande sätt.

Skolans utvecklingsgrupp (förstelärare och elevhälsan) ser också att det inom skolenheten finns andra utvecklingsbehov än det prioriterade hälsoprojektet, men anser samtidigt, liksom huvudmannens representant, att hälsoprojektet som prioriterat utvecklingsområde utgår från konstaterade behov. Också rektorn och biträdande rektorn beskriver att det fanns bakomliggande faktorer kopplade till skolans resultat och behov som ledde till att man sökte medel för hälsoprojektet. Samtidigt säger de att hälsoprojektet delvis också grundats i att kommunen faktiskt fick statsbidrag för det, och att delar av det uppfattas som "konstruerade" då de tillkom utifrån kraven som ställdes för att få statsbidraget. Att välja just hälsoprojektet för att höja målpuppfyllelsen är heller inte grundat i någon analys, vad rektorn kan se, utan är snarare ett projekt som man gärna testat för att se om det kan ge goda effekter.

Detta innebär att rektorn behöver se till att skapa en tydligare struktur för analys- och utvecklingsarbetet på skolan. Med en tydlig systematik kan lärarna bli mer delaktiga i arbetet med kartläggning, uppföljning och utvärdering av verksamheten för att se eventuella utvecklingsbehov. Rektorn behöver också säkerställa att prioriterade utvecklingsområden utgår från behovsanalysen, samt att lärarna är införstådda i den kopplingen.

- Rektorn behöver säkerställa att det finns en ansvarsfördelning på skolenheten som stödjer ett brett arbete med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Skolinspektionen bedömer att ansvarsfördelningen på skolenheten är otydlig beträffande utrymme och mandat för att arbeta med utvecklingsarbete i relation till forskning och beprövad erfarenhet. Det är förstelärarna i kommunen som har ett uttalat sådant ansvar gentemot skolorna. Det finns tre förstelärare på Svarträvens skola 4-9, samtliga på högstadiet, men deras uppdrag är inte tillräckligt tydligt. Detta gäller dels vilka förväntningar det finns från huvudmannens sida på förstelärarna och deras arbete, dels vilka förväntningar lärarna kan ha på förstelärarna utifrån deras ansvar. Förvisso styr huvudmannen, och följer upp, förstelärarnas arbete. Men det saknas strukturer på skolan för att förstelärarnas kunskaper ska tas tillvara och spridas bland övriga i kollegiet.

Enligt lärarna får de insikt i vad förstelärarna gör vid ett par tillfällen varje läsår, bland annat i början av terminen då förstelärarna "mycket kortfattat" presenterar vad de arbetar med. Granskningen visar att förstelärarnas uppdrag i förhållande till att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är otydlig för såväl rektorer som lärare, och förutom den så kallade Lärstämman (se vidare under sista utvecklingsområdet) finns det inga forum för förstelärarna att förmedla ny kunskap till övriga lärare. Granskningen visar också att förstelärarna inte har någon särskild tid avsatt för detta uppdrag. På skolenheten har förstelärare haft särskilda uppdrag, exempelvis inom matematiklyftet, vilket alltså har legat inom deras ordinarie tjänst. I övrigt jobbar alla förstelärare för hela kommunens räkning; tjänsterna ligger på förvaltningsnivå, förklarar rektorn. När det gäller

uppföljning av förstelärarnas uppdrag på skolan, säger de att de dagligen har informella diskussioner med rektorn men uppföljningen av deras arbete sker inte systematiskt. Enligt rektorn är strukturen för hur förstelärarna ska användas bristfällig, där den kunskap som finns inom organisationen inte används på bästa sätt. Som exempel säger rektorn att man vid fortbildningar oftast plockar in någon utifrån, istället för att använda sina befintliga resurser.

Enligt huvudmannen har förstelärare en tydlig beskrivning av vad de ska jobba med. Enligt uppdragen säger förstelärarna själva att de ska stötta och handleda andra lärare samt arbeta med utveckling av sitt ämne. Enligt huvudmannen kan lärarna söka upp försteläraren om de vill - men försteläraren kan också erbjuda stöd till kollegor. Detta framkommer dock inte i intervjun med lärarna. Lärarna beskriver att det är otydligt för dem vad förstelärarnas uppdrag är och vad de kan förvänta sig av en förstelärare. Huvudmannen tror att dessa skilda uppfattningar beror på kommunikationen.

Förstelärarna har inget inom sitt uppdrag kopplat till att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, eller ett uppdrag att presentera aktuell forskning, men ansvarar för att utveckla undervisningen på olika sätt. Huvudmannen säger att den vetenskapliga kopplingen dock kommer in automatiskt för de förstelärare som driver exempelvis läslýftet, samt att de som arbetar som förstelärare inom hälsoprojektet haft den kopplingen via utvecklingsledaren. Vidare kan kommunens förstelärare i IKT förmedla nyheter inom området, även om det inte är en uttalad del av uppdraget.

Huvudmannens representant tror att förstelärarna upplever det som ett hinder att de inte har någon nedsättning i undervisningstid till förmån för försteläraruppdraget, utan har lika mycket undervisning som övriga lärare, men förväntas göra mer. Huvudmannens representant är av uppfattningen att detta förmedlades till utvecklingsledaren innan tjänsten blev vakant, och att förvaltningen fått denna information. Dock finns inga tankar kring att vidta någon åtgärd.

Detta innebär att rektorn behöver tydliggöra ansvarsuppdraget att driva arbetet med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Rektorn, med stöd av huvudmannen, behöver säkerställa att det är tydligt för alla lärare vad de kan förvänta sig av ansvarsfunktioner som finns i organisationen, i detta fall förstelärare, och skapa förutsättningar för att deras arbete ska omfatta hela skolans verksamhet. Rektorn behöver också se till att ansvarsfunktionernas uppdrag på skolan följs upp på ett strukturerat sätt.

- Rektorn behöver säkerställa att det finns strukturer för att anpassa och integrera valda utvecklingsinsatser på skolenhetsnivå.

Skolinspektionen bedömer att det saknas tydlig styrning och planering för hur valda insatser ska integreras i undervisningen, och det är otydligt för lärarna vilka som ansvarar för att detta ska ske. Rektorn ser inte till att det finns strukturer för att utvecklingsinsatserna ska anpassas och integreras i verksamheten så att den nya kunskapen kan komma till praktisk användning för alla lärare. Exempelvis tar vissa lärare på ett tydligt sätt in utvecklingsinsatserna kring hälsa i sin undervisning, medan andra inte gör det. Granskningen visar också att lärare som arbetar med utvecklingsinsatserna upplever att de saknar vissa förutsättningar i detta arbete, exempelvis tillfällen till kollegial samverkan kring dessa insatser.

Kopplat till hälsoprojektet har lärarna fått beställa böcker de är intresserade av från ett urval som framtagits av utvecklingsledaren, och några lärare uttrycker att de blivit uppmuntrade av skollädaingen i att inkorporera hälsoprojektet i undervisningen. Det har

också förekommit att lärare fått handledning av personer i skolans utvecklingsgrupp (förstelärare och elevhälsopersonal). Däremot är det inte tydligt vem på Svarträvens skola 4-9 som ansvarar för att anpassa och integrera insatserna på skolan. Lärarna vet inte vilka som leder hälsoprojektet men säger att det finns en förstelärare utsedd inom hälsa, som dock är vid en annan skola i kommunen. Rektorn förklarar att det för hälsoprojektet funnits med förstelärare i projektgruppen på förvaltningsnivå, som bidragit till utveckling av fortbildning och kollegialt lärande.

Tanken har varit att hälsoprojektet inkorporeras i många olika delar av skolans verksamhet, och på olika sätt, där exempelvis arbete med pedagogiska planeringar, utomhuspedagogik, och inredning av klassrum plockats in inom ramen för det övergripande projektet. I hälsoprojektets första del deltog alla lärare på föreläsningarna men därefter har arbetet med att anpassa och integrera insatserna i verksamheten varit avhängigt i vilken grad lärarna själva har velat ta till sig utvecklingsarbetet. Någon lärare har deltagit i det mesta och även kommit med egna förslag, medan någon annan lärare enbart deltagit i den första delen och inte varit involverad i den andra delen. Lärarna är alla införstådda i utvecklingsprojektet men är delaktiga i mycket varierande utsträckning, och alla ser inte syftet med insatserna kopplat till deras undervisning. Några av de lärare som valt att delta i högre utsträckning, och exempelvis deltagit på föreläsningar, uttrycker att de efter föreläsningarna hade behövt få arbeta kollegialt med metoden/innehållet. De har inte utvärderat utbildningen de fått och säger att de skulle vilja utveckla och arbeta vidare med det, men att det inte finns några strukturer för detta. Lärarna vet heller inte om det finns någon plan för uppföljning av projektet. Enligt rektorn och biträdande rektorn har det inte gjorts någon strukturerad uppföljning eller utvärdering av hälsoprojektets insatser på skolan. Enligt lärarna är det ett kortsiktigt projekttänk, och som exempel säger de att under första delen av projektet gjordes en insats kring klassrumsmiljöer som avslutades abrupt. De ändringar som hade gjorts kom då inte till praktisk användning.

Detta innebär att rektorn behöver se till att styra och planera arbetet med att valda utvecklingsinsatser anpassas och integreras i utbildningen så att de kan komma till praktisk användning. Bland annat behöver det då tydliggöras vem eller vilka som ansvarar för att anpassa och integrera insatserna på skolan.

- Rektorn och huvudmannen behöver säkerställa att det finns strukturer för att möjliggöra att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet.

Skolinspektionen bedömer att personalen inte i alla delar får möjligheter att på ett strukturerat sätt utveckla sina erfarenheter – inom skolan och mellan skolor – så att de i förlängningen kan bli beprövade. Huvudmannen arbetar inte heller tillräckligt för att ta tillvara erfarenheter så att de kan dokumenteras, prövas och utvecklas i ett bredare sammanhang. Granskningen visar att det finns grundläggande strukturer på skolenheten och inom kommunen som möjliggör erfarenhetsutbyte mellan lärare, såväl inom skolan som mellan kommunens skolor och med skolor i andra kommuner. Dock saknas vissa förutsättningar och systematik för att åstadkomma en kollegial samverkan som möjliggör att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet.

Det finns exempel på att lärare delar med sig av sina erfarenheter från undervisningen med sina kollegor, både inom skolan som mellan grundskolor i kommunen. Exempelvis beskriver en lärare ett samarbete med de andra grundskolorna i kommunen (en kommunal och en fristående) kring ett projekt som handlar om samarbete och att bygga relationer. Projektet grundar sig enligt lärarna på en modell som prövats i andra skolor i landet. Projektet har utvärderats i den mån att eleverna har fått fylla i en enkät, men lärarna

planerar att ha en uppföljning av projektet utöver enkäterna också. Ett annat exempel är något som har gjorts under lång tid på skolan – att ha en kort fysisk aktivitet som avbrott i undervisningen. Det grundar sig i erfarenhet som rektorn gjort under tiden som lärare på skolan. I varje veckobrev skickar rektorn ut en så kallad "brain break" till personalen, som de kan använda i sina klasser. Detta är dock inte dokumenterat eller utvärderat på något systematiskt sätt. Detta arbetssätt har pågått under lång tid och genomförts av flera olika lärare och klasser, men det skulle behöva följas upp på ett strukturerat sätt för att eventuella effekter ska kunna utrönas, och arbetet utvecklas till att utgöra en grund för beprövad erfarenhet.

Vidare finns inom kommunen något som kallas Lärstämman, en heldag per läsår där alla kommunens lärare deltar och syftet är att lärarna ska dela med sig av erfarenheter från undervisningen. Lärarna uppskattar detta tillfälle och några lärare beskriver att de på Lärstämman hört kollegor berätta om arbetssätt eller metoder i undervisningen, och sedan själva testat dem och funnit dem användbara. Lärarna vet dock inte om de är ensamma om att testa någon metod de fått till sig genom Lärstämman, eller om fler lärare arbetar på motsvarande sätt. Det finns heller ingen dokumentation från dessa träffar eller från lärarnas erfarenheter av att ha testat något som presenterats under Lärstämman.

Förutom att skapa förutsättningar för ett strukturerat erfarenhetsutbyte mellan skolorna i kommun, behöver huvudmannen i nästa steg utveckla samverkan med andra huvudmän för att systematiskt pröva, dokumentera och utveckla erfarenheter så att de kan bli beprövade. Grunderna finns för sådan samverkan, där det exempelvis för skolchefer finns samverkansforum och nätverk med närliggande kommuner, och det finns tillfällen då lärare från andra kommuner bjuds in i samband med olika insatser. Detta arbete behöver dock systematiseras för att kunna möjliggöra att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet.

Detta innebär att rektorn och huvudmannen aktivt behöver arbeta för att stötta lärarna att dela med sig av sina erfarenheter från undervisningen med sina kollegor och gemensamt pröva och utvärdera dem. Inom ramen för det erfarenhetsutbyte som sker lärare emellan (inom skolan och mellan skolor), och de arbetssätt som lärare prövar gemensamt, behövs utrymme för reflektion över om erfarenheterna är generaliserbara och om de kan utgöra en grund för beprövad erfarenhet. Det arbete som finns med att pröva erfarenheter på skolan och inom kommunen skulle därmed kunna systematiseras och dokumenteras, för att dels utveckla undervisningen på den egna skolan, men också för att sprida erfarenheterna vidare genom samverkan med andra huvudmän för att generera beprövad erfarenhet.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 4 oktober 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits och vilka effekter de gett utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post, till Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (Dnr 400-2017:10221) i de handlingar som sänds in. Som stöd för redovisningen kan bifogad mall (Bilaga 2) användas.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Caroline Engskär och jurist Magnus Jonasson deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Enhetschef
Signerat av: Roland Fallström

X Solmaz Malek Lundin

Föredragande/utredare
Signerat av: Solmaz Malek

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/grundskolans-arbete-for-att-utbildningen-ska-vila-pa-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet/>

Bilaga 1: Författningsstöd – Grundskolans arbete för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Utformningen av utbildningen

Skollagen (2010:800)

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet (1 kap. 5 §, tredje stycket).

Förarbeten

Prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 223 - 224

Innebörden av begreppet vetenskaplig grund finns utvecklad i förarbetena till högskolelagen. Regeringen anser att de krav som ställs på skolan att ge eleverna förutsättningar att erövra kunskaper blir alltmer omfattande och att det är nödvändigt att ta ställning i etiska frågor inom alla kunskapsområden. Informationsteknikens utveckling ger snart sagt obegränsad tillgång till information men denna måste ordnas, granskas, värderas och omvandlas till kunskaper. Att ta ställning i politiska och moraliska frågor kräver också en god kunskapsgrund. De nationella styrdokumentet ger läraren utrymme att välja innehåll och metoder för att nå målen. Detta kräver ett vetenskapligt förhållningssätt i bemärkelsen att kritiskt granska, att pröva och att sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Arbetet i skolan med att välja innehåll och metod och att värdera resultatet ska därför präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevant forskning och beprövad erfarenhet. Utbildningen, och de läroplaner och kursplaner som styr den, vilar självklart på forskningsbaserad grund och beprövad erfarenhet. Detta bör markeras i lagen. Regeringen föreslår formuleringen att utbildningen ska "vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet". Både utbildningens innehåll och den pedagogik som används omfattas av bestämmelsen. Formuleringen tydliggör också lärares ansvar att bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund. Beträffande formuleringen om att utbildningen ska "vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet", så gäller den, som ovan redovisats, utbildningen i vid mening och utgör en del av grunden för verksamheternas styrdokument.

Offentliga utredningar

SOU 2018:19. Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring s 25 - 27

Vetenskaplig grund

Begreppet vetenskaplig grund definieras inte i skollagen utan har av Skolverket, i linje med propositionen Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (prop. 2009/10:165), preciserats till att arbetet i skolan ska utgå från ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevanta forskningsresultat och beprövad erfarenhet. Skolverket ger följande beskrivning av begreppet: "Vetenskaplig grund innebär att kritiskt granska, pröva och sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang samt söka efter förklaringar och orsakssamband i tillgänglig relevant forskning". Enligt utredningen beskriver denna tolkning närmast ett förhållningssätt till vetenskap – ett forskningsbaserat arbetssätt. Skolforskningsinstitutet särskiljer begreppen vetenskaplig grund och vetenskapligt förhållningssätt. Man understryker att det är undervisningen som bedrivs som baseras på resultat från vetenskapliga studier, både avseende innehåll och hur man undervisar. Ett vetenskapligt, eller kritiskt, förhållningssätt är däremot något man själv utvecklar. Ett vetenskapligt eller kritiskt förhållningssätt bör enligt Skolforskningsinstitutet alla ha i alla sammanhang där man planerar, genomför eller utvärderar sin undervisning. Vad gäller skollagen är det utbildningen som ska vila på vetenskaplig grund. I 1 kap. 3 § skollagen definieras utbildning som den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål. Undervisning definieras som sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.

Beprövad erfarenhet

Beprövad erfarenhet är ett begrepp som är särskilt kopplat till yrkesgrupper inom områdena hälso- och sjukvård och skola. Även om uttrycket i sig är komplext så har det tillkommit för att omfamna dimensioner av kompetenser som är av vikt i praktikens utövning till gagn för patienter, elever och studenter (och även anhöriga). Beprövad erfarenhet framställs ibland som att det omfattar allt övrigt som inte täcks in av det som är vetenskapligt grundat.

Det är olyckligt för begreppet får därmed ett otydligt berättigande. Många av de problemområden där den beprövade erfarenheten har bidragit till kunskapsuppbyggande och professionens kompetensutveckling utgör också en viktig grund för identifiering och precisering av forskningsfrågor. Beprövad erfarenhet kopplas ofta samman med lång erfarenhet men bör mer beskrivas genom de professionella erfarenheter som upprepat har identifierats, observerats, verifierats och accepterats av professionen. Den beprövade erfarenheten är i första hand kontextuell och lokal, ofta kollektiv inom en profession och tydligt kommunicerad för att kunna användas av flertalet. Skolverkets definition av beprövad erfarenhet (kunskap som är genererad vid upprepade tillfällen över tid, som är dokumenterad och kvalitetssäkrad) ger lite utrymme för att vidareutveckla och framhålla betydelsen av den erfarenhetsbaserade professionskunskapen. I många undervisningssituationer behöver den beprövade erfarenheten vara vägledande i de fall då vetenskaplig grund inte finns att tillgå. Den beprövade erfarenheten är en värdefull komponent i det dagliga utövandet av lärarprofessionen med konsekvenser för lärande som behöver beskrivas, reflekteras och få acceptans. Den bör också ses som en likvärdig komponent och ett komplement inom praktikinära forskning där den i sig kan utgöra en startpunkt för att beforska praktiken.

Ställningstaganden

Skolverket¹

Forskningsbaserat arbetssätt

Att arbeta forskningsbaserat innebär att systematiskt undersöka och utveckla den egna verksamheten utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. För att göra det effektivt krävs ett vetenskapligt förhållningssätt där man diskuterar, kritiskt granskar, använder och utvärderar relevant forskning på utbildningsområdet och annan systematiskt framtagen kunskap.

Forskningsbaserat arbetssätt ställer krav på en hög grad av systematik, begreppsmedvetenhet och struktur. Detta arbetssätt ska inte enbart förstås som att lärarlaget sitter ner och diskuterar eller att vi förlitar oss på den egna uppfattningen eller magkänslan. När det gäller att utveckla kvaliteten i undervisningen innebär det att det ska finnas stöd i forskningen för de metoder som skolan använder och de kunskaper som skolan lär ut. Ett forskningsbaserat arbetssätt innebär alltså att medvetet använda sig av både vetenskapligt grundad kunskap och beprövad erfarenhet som bas för det egna kvalitets- och utvecklingsarbetet.

Ett forskningsbaserat arbetssätt innebär att inta ett vetenskapligt förhållningssätt och kan sammanfattas med att man:

- Identifierar, formulerar och löser problem
- Verkar för att bygga kunskap och transparens
- Kritiskt granskar resultat

I det vetenskapliga förhållningssättet är transparens av vikt vilket innebär att vara öppen med metoden man använt för att andra ska kunna förstå och utvärdera hur man kommit fram till resultaten.

Systematiskt kvalitetsarbete och forskningsbaserat arbetssätt – inte samma sak

Grunden för det forskningsbaserade arbetssättet har likheter med det som i skollagen benämns systematiskt kvalitetsarbete. Ofta är det inom ramarna för skolans systematiska kvalitetsarbete som ett forskningsbaserat arbetssätt kan appliceras. Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän, förskole- och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen.

Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning.

En viktig skillnad är dock att kvalitetsarbetets syfte är att utveckla verksamheten för att de nationella målen för utbildningen ska uppfyllas, medan syftet med det forskningsbaserade arbetssättet t.ex. kan vara att öka kunskapen inom ett för skolan eller förskolan relevant

¹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskningsbaserat-arbetssatt/att-arbeta-forskningsbaserat>

arbetsområde. Systematiskt kvalitetsarbete är en kontinuerlig form för arbetet med skolutveckling medan forskningsbaserat arbetssätt är mer av en ansats för att undersöka och utveckla. En viktig skillnad är också att det forskningsbaserade arbetssättet bygger på en begreppsapparat där begrepp som knyter an till den vetenskapliga metoden är viktiga inslag.

Skolverket (2012). Promemoria om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, Dnr 2012:1700, s. 1 och 4.

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Bestämmelsen om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet riktar sig både till dem som utformar styrdokumentet, dvs. riksdag, regering och Skolverket och till enskilda lärare.

Både utbildningens ämnesinnehåll och metod/pedagogik ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Lärarens ansvar och förutsättningar

Enskilda lärare har ansvar för att löpande hålla sig orienterade inom sitt ämnesområde.

Bestämmelsen reglerar indirekt rektorers, förskolechefer och huvudmäns ansvar att stärka lärares förutsättningar att bedriva undervisning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Lärarytbildningen har ett ansvar för att utveckla blivande lärares förmåga att bedriva undervisning utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Nyutexaminerad lärares vetenskapliga förhållningssätt kan dock inte förväntas vara färdigutvecklat. Som yrkesverksam bör lärare ges stöd och vägledning från såväl mer erfarna kolleger som från relevant forskning.

Skollagen (2010:800)

Utbildning och undervisning

I denna lag avses med

- undervisning: sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden, och
- utbildning: den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål (1 kap. 3 § skollagen).

Huvudmannens ansvar för utbildningen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen).

Ledningen av utbildningen

Rektor

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

En ställföreträdare får utses för en rektor (2 kap. 9 § skollagen).

Uppföljning och utveckling av utbildningen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 4 kap. 3 § skollagen ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå. (4 kap. 4 § skollagen).

Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet (SKOLFS 2012:98)

Uppföljning och utveckling av utbildningen

Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning (s 11).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: